

*Od «soft power»
do «smart power» Chin*

RAFAŁ KWIECIŃSKI

Polityka międzynarodowa jest walką o potęgę, chwałę i wpływ¹. Państwa dążą do wzrostu swego znaczenia w systemie międzynarodowym poprzez zwiększanie potęgi i prestiżu, dzięki którym rośnie ich możliwość wpływu na innych aktorów. A.F.K. Organski wyjaśniał politykę zagraniczną właśnie jako „wywieranie wpływu na inne państwa (...), aby zachowywały się w taki sposób, który zapewniłby realizację międzynarodowych celów państwa” oddziałującego². Można to wyrazić znacznie bardziej lapidarnie: mocarstwo potrafi wywrzeć większy wpływ na innych aktorów międzynarodowych niż oni na niego³.

Państwa mają do dyspozycji różnorodne sposoby oddziaływania na pozostałych aktorów systemu międzynarodowego. W przeszłości władcy osiąkali swoje cele częściej drogą podbojów, czy małżeństw dynastycznych, niż dzięki wymianie poselstw z innymi, mniej oczywistych okazji. Hugo Grocjusz nieprzypadkowo wybrał jako metodykę swojej najgłośniejszej pracy antynomię czasu wojny i pokoju. Jednak polityki międzynarodowej nie da się opisać i wyjaśnić na podstawie prostej dystynkcji przemocy i dyplomacji. Już Hans Morgenthau dostrzegał, że potęga nie powinna być zredukowana tylko do „nagiej siły” państwa, ale uwzględniać także prestiż, czy charyzmę⁴. Raymond Aron co prawda wymieniał „potęgę i siłę”, jako środki polityki zagranicznej, ale odróżniał je od „potęgi, chwały i idei”, czyli celów tej polityki⁵.

Słusznie zauważył zatem Joseph Nye, że wraz ze zmianą w systemie międzynarodowym po zakończeniu zimnej wojny, reorientacją celów głównych aktorów i ich strategii warto przyjrzeć się potędze państwa w nieco mniej tradycyjny sposób, biorąc pod uwagę inne jej aspekty, niż tylko – czy przede wszystkim – siłę militarną.

«Soft power» i zmiana natury potęgi

W 1990 r. Joseph Nye odwołał się do pojęcia *soft power*, „miękkiej siły”, które rozwinął w wydanej rok później książce *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*. Najpełniejszy jednak

Kwieciński wykład swojej koncepcji zawarł w wydanej w 2004 r. pracy *Soft Power: The Means to Success In World Politics*⁶.

Według J. Nye'a soft power oznacza zupełnie inne podejście do polityki międzynarodowej. Mocarstwa oddziałują w systemie międzynarodowym nie poprzez siłę militarną i ekonomiczną, ale przyciągają swą „atrakcyjnością”. To, co stanowi o uroku różnych aktorów stosunków międzynarodowych dla obywateli innych państw, może podlegać dyskusji. J. Nye identyfikując źródła miękkiej siły Stanów Zjednoczonych wymienia demokrację, kulturę popularną, edukację i naukę. Wszystko to składa się na określony „styl życia”, który na początku XXI w. mógł być odbierany jako niedościgniony. Potwierdzały to sondaże opinii publicznej, w których Nye dostrzegał nawet spadek postaw „antyamerykańskich” na świecie⁷.

Autor pojęcia *soft power* wiązał wzrost jego znaczenia ze zmianą, jaka nastąpiła w systemie międzynarodowym po zakończeniu zimnej wojny. Dominująca pozycja Stanów Zjednoczonych, „samotnego supermocarstwa”, jak to określał Samuel Huntington, skłaniała do rozważań, iż w najbliższej przyszłości to aktorzy transnarodowi, a nie nowi pretendenci do hegemonii będą stanowili największe wyzwanie⁸. Zatem ustanawianie wspólnych agend, przyciąganie i „kooptacja” może być efektywniejsze niż materialne zachęty i fizyczna przemoc, a oddziaływanie instytucji, wartości i kultury może przynieść więcej pożytku w nowej rzeczywistości, niż siła, przekupstwo, czy sankcje⁹. J. Nye prezentuje więc w pełni postawę (neo)liberała, dla którego pokój pozostaje nadrzędną wartością, a wiara w instytucje międzynarodowe i w możliwość nieegoistycznych zachowań państw wydaje się niezachwiana.

Miękka siła, jak zauważa Nye w swej innej książce, nie jest jednak automatycznie bardziej etyczna i bardziej skuteczna niż *hard power*. „Wykręcanie” umysłów nie koniecznie jest lepsze od wykręcania rąk”¹⁰. Chodzi zatem o wpływ i trudno oprzeć się wrażeniu, że również w tym przypadku rozmiar potęgi ma decydujące znaczenie. Innym aspektem tego jest koszt użycia określonego potencjału – nie zawsze w dzisiejszych czasach można użyć siły militarnej, a manipulacja ekonomicznymi współzależnościami często okazuje się nieopłacalna¹¹.

Dyskretny urok Chin

Na początku lat dziewięćdziesiątych, po siłowym zakończeniu protestów z 1989 r., Chiny zmagaly się z trudnymi relacjami ze Stanami Zjednoczonymi i Wspólnotami Europejskimi w sierpniu 1991 r., dwa lata po wydarzeniach na placu Tian'anmen i pół roku przed rozpadem Związku Radzieckiego, Deng Xiaoping przedstawił strategię „24 znaków” (według niektórych 28 znaków) zgodnie, z którą Chińska Repu-

blika Ludowa (ChRL) powinna dogłębnie analizować (*leng jing guang cha*), utrzymywać pozycję (*wen zhu zhen jiao*), budować zaufanie (*cheng zhe yin fu*), ukrywać swoje możliwości (*tao guang yang hui*), utrzymywać niski poziom (*shan yu shan zhou*) i unikać pozycji lidera (*jue bu dang tou*), a także osiągać pewne korzyści (*you suo zuo wei*)¹². Doktryna Deng Xiaopinga wyznaczyła na ponad dwie dekady strategię chińskiej polityki zagranicznej.

Przez lata dziewięćdziesiąte ubiegłego wieku i na początku XXI w. Chiny konsekwentnie unikały stosowania środków militarnych w stosunkach międzynarodowych. Wyjątkiem były okresy napięcia między ChRL a Tajwanem, kiedy władze w Pekinie uciekały się do demonstracji zbrojnych wobec wyspy, koncentracji marynarki wojennej, czy ćwiczeń wojsk rakietowych. W tym wypadku jednak, zgodnie z interpretacją chińskich przywódców, nie dotyczyło to relacji zewnętrznych, ale kwestii wewnętrznych takich jak integralność terytorialna państwa, które mają wyjątkowe znaczenie dla Państwa Środka.

Chińska „wielka strategia” w podanym okresie była także mniej asertywna, a bardziej kooperatywna. Umożliwiło to przystąpienie ChRL do Światowej Organizacji Handlu w 2001 r., a tym samym uzyskanie pełnego dostępu do globalnego rynku, co miało bardzo duże znaczenie dla proeksportowej chińskiej gospodarki.

Jednocześnie Chiny od 2003 r. lansowały slogan „pokojowego wzrastania” (*heping jueqi*), który miał być odpowiedzią na hasło o „chińskim zagrożeniu” (*China threat*), jakie pojawiło się w Stanach Zjednoczonych. „Pokojowe wzrastanie”, jako *modus faciendi* Chin miało odeprzeć zarzut o rewizjonizm ChRL, którego celem jest podważenie istniejących zasad funkcjonowania systemu międzynarodowego. Nowy slogan dawał właściwą argumentację dla strategii „miękkiego oddziaływania” i „wyjścia na zewnątrz”¹³.

Idea *soft power* dość szybko stała się przedmiotem badań i opracowań naukowców chińskich. Koncepcja wywierania wpływu dzięki środkom niemilitarnym była bliska przynajmniej części ze względu na jej podobieństwo do idei klasycznych Chin. Zgodnie z myślą konfucjańską przemoc (*wu*) była otoczona pogardą, a państwo miało być rządzone na drodze cnoty (*wen*). Warto zaznaczyć, że John Fairbank przyporządkował różnym celom polityki zagranicznej w epoce dynastii Qing odmienne instrumenty: kontroli (środki militarne i administracyjne), przyciągania (środki kulturalne i ideologiczne oraz natury religijnej) oraz manipulacji (środki ekonomiczne i dyplomatyczne)¹⁵.

Według Joela Wuthnowa, z dyskusji przeprowadzonej w ChRL na początku XXI w. wyłaniały się różne możliwości wykorzystania chińskiego potencjału miękkiej siły. Do trzech najważniejszych zaliczyć można:

Kwieciński kulturowe dziedzictwo oparte na myśli konfucjańskiej, wykorzystanie dyplomacji ekonomicznej w krajach rozwijających się oraz wzmocnienie obrazu Chin, jako „odpowiedzialnego mocarstwa” w systemie międzynarodowym, zwłaszcza w Azji Wschodniej¹⁶. Natomiast Bonnie Glaser i Melissa Murphy podsumowując w 2007 r. debatę wokół *soft power* w Chinach, wyróżniały dwie szkoły: „kulturowego” rozumienia miękkiej siły Yu Xintiana, w którym znaczenie przypisywano ideom i zasadom, a także instytucjom oraz „politycznego” – Yan Xuetonga i Xu Jina dla, których miękka siła była siłą polityczną i siłą manipulacji¹⁷.

Wydaje się, że chińscy analitycy, stratedzy i decydenci postanowili dokonać syntezy tych wszystkich odmiennych od siebie aspektów *soft power*. Jak pisał Joshua Kurlantzick, w wydanej w 2007 r. książce *Charm Offensive* „miękka siła dla Chińczyków oznaczała wszystko, co znajdowało się poza sferą wojskową i bezpieczeństwa”, a zatem także takie środki, jak inwestycje zagraniczne, pomoc humanitarna, czy dyplomacja multilateralna¹⁸. Argumentacja Kurlantzicka została podjęta przez amerykańskich analityków przygotowujących oficjalne dokumenty, takie jak coroczne raporty dla Kongresu na temat stosunków Stanów Zjednoczonych i Chin¹⁹. Przyjęto ją także, jako metodologię wydanego dwa lata później przez waszyngtońskie Centrum Studiów Strategicznych i Międzynarodowych (*Center for Strategic and International Studies*, CSIS) raportu *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States*²⁰.

Mniej więcej w tym samym czasie pojęcie *soft power* zaczęło pojawiać się w wystąpieniach chińskich przywódców. W styczniu 2006 r. przewodniczący ChRL Hu Jintao wezwał do zwiększenia wpływu Państwa Środka na świecie zarówno dzięki *hard*, jak i *soft power*, przy czym to ostatnie rozumiał jako emanację chińskiej kultury²¹. W październiku 2007 r. podczas XVII Zjazdu KPCh Hu oświadczył, że Chiny powinny wzmocnić oddziaływanie poprzez kulturę, jako elementu miękkiej siły²².

Nie tylko w sferze normatywnej Chiny dawały na początku XXI w. wyraźne pierwszeństwo środkom niemilitarnym, ze szczególnym uwzględnieniem kultury, nauki, a nawet sportu. Zasadniczym instrumentem w tej sferze była sieć powstałych w 2004 r., podlegających ministerstwu edukacji ChRL, Instytutów Konfucjusza, które zajmują się promocją kultury i języka chińskiego, jak również wymianą międzynarodową. W końcu 2010 r. na świecie było już ogółem 322 Instytutów Konfucjusza i 369 Klas Konfucjańskich w 96 krajach. W 2009 r. oferowały one około 50 tysięcy kursów, na które uczęszczało 260 tysięcy kursantów²³. Chińska cywilizacja oraz jej materialne i niematerialne osiągnięcia mają wielką siłę oddziaływania. Organizowane wystawy, koncerty muzyki tradycyjnej, pokazy kali-

grafii kształtują także wizerunek państwa i zwiększają jego prestiż na arenie międzynarodowej.

Wyjątkowe znaczenie w tym kontekście ma chińska kinematografia jako źródło *soft power*. ChRL dość wcześnie odkryła film jako instrument wpływu i propagandy, jednak wielkie sukcesy przyszły na przełomie XX/XXI w. Dotyczy to zwłaszcza takich obrazów jak *Przyczajony tygrys, ukryty smok* (2000), *Hero* (2002), czy *Dom latających sztyletów* (2006). Pierwszy z tytułów – reżyserowany przez Tajwańczyka! – zdobył Oscara, drugi – stał się najdroższą chińską superprodukcją, w którą zaangażowała się KPCh. Nie powinno to dziwić, jeśli przypomni się, że będący centralną postacią filmu, cesarz Qin Shi Huang, był dla Mao Zedonga wzorem polityka.

Władze chińskie zwielokrotniły również nakłady na programy stypendialne oferujące studia w Chinach. W znaczący sposób wzrosła liczba zagranicznych studentów na chińskich uczelniach. W 2004 r. w Chinach studiowało 110 844 studentów z zagranicy, w 2010 r. już 265 090²⁴.

Szczególnym i symbolicznym przedsięwzięciem kształtującym obraz współczesnych Chin były Letnie Igrzyska Olimpijskie zorganizowane w Pekinie w 2008 r. Podczas zawodów chińska reprezentacja zdobyła najwięcej, bo 51 medali i zajęła pierwsze miejsce w klasyfikacji. Miało to świadczyć o stopniu rozwoju kraju i stanowić miarę sukcesu²⁵.

Źródłem chińskiego *soft power* są także wartości i polityka zagraniczna²⁶. W sferze wartości podkreślić należy przede wszystkim promocję modelu państwa łączącego polityczny autorytaryzm z gospodarką wykazującą coraz bardziej cechy gospodarki wolnorynkowej oraz propagowanie norm społecznych konfucjanizmu. Natomiast w sferze polityki zagranicznej ChRL podkreślała w końcu pierwszej dekady XXI w. swoje szczególne zaangażowanie w dyplomację multilateralną, co doprowadziło nawet do pojawienia się określenia mówiącego o „chińskim zwrocie w kierunku multilateralizmu”. Wartości i multilateralizm zyskały sobie znaczące miejsce w teorii „Harmonijnego Świata” Hu Jintao, która co prawda po raz pierwszy zaprezentował w 2005 r. na forum ONZ, ale właśnie w 2007 r. została zaaprobowana przez XVII Zjazd KPCh jako „fundament nowoczesnej chińskiej dyplomacji”²⁷.

Chiny wykorzystywały także w szerokim zakresie „dyplomację ekonomiczną” na początku XXI w., zwłaszcza w odniesieniu do krajów rozwijających się. Wśród stosowanych instrumentów były przede wszystkim inwestycje i pomoc humanitarna, ale również różnego rodzaju pożyczki i kredyty, które pierwotnie przez J. Nye’a zaliczane były do środków ze sfery *hard power*. Taką projekcję „miękkiej siły z chińskim charakterem” ChRL zastosowała zwłaszcza w Afryce. Państwo Środka

Kwieciński budowało szpitale i centra agrotechniczne, wysyłały specjalistów od rolnictwa i lekarzy, inwestowały w wydobycie ropy naftowej, gazu ziemnego i miedzi, udzielały pożyczek, które przynajmniej w części były następnie umarzane²⁸.

Chiny zwykły stosować zatem miękką siłę przy realizacji celów z zakresu *hard power*²⁹. I choć być może nie jest to tylko chińska specyfika, to można ją uznać za cechę szczególną strategii ChRL.

W stronę «smart power» ChRL?

W styczniu 2004 r. Suzanne Nossel opublikowała artykuł „Smart Power” na łamach dwumiesięcznika *Foreign Affairs*. Tytułowe pojęcie w jej ujęciu oznaczało nową strategię w polityce zagranicznej Stanów Zjednoczonych, która miała zastąpić dotychczasowy „militarystyczny unilateralizm” administracji Geорга W. Busha. *Smart power* miała ożywić liberalny instytucjonalizm i chociaż oznaczała przede wszystkim środki niemilitarne, to nie wykluczała użycia siły zbrojnej w określonych sytuacjach³⁰.

Do pojęcia tego odwołał się także J. Nye we wspomnianej monografii *Soft Power: The Means to Success In World Politics* z 2004 r., jakkolwiek termin *smart power* użyty jest w niej zaledwie dwa razy³¹. O wiele częściej to pojęcie pojawia się w jego innej książce z 2011 r., *The Future of Power*³².

Pojęcie *smart power* spopularyzowali w 2007 r. (a więc w roku publikacji książki Kurlantzicka) Richard Armitage i Joseph Nye w raporcie CSIS *A Smarter, More Secure America*. Według autorów raportu *smart power*, to zarówno *hard* jak i *smart power*. Postępowanie zgodne zasadami *smart power* polega na przygotowaniu zintegrowanej strategii, zasobów oraz zestawu instrumentów dla osiągnięcia celów. To jednocześnie silne siły zbrojne, ale także inwestycje w sojusze, partnerstwa i instytucje międzynarodowe dla osiągnięcia międzynarodowego wpływu i legitymizacji podejmowanych działań³³.

Termin *smart power* bardzo szybko wykorzystano dla potrzeb badań stosunków amerykańsko-chińskich. Wspomniany już kilkakrotnie CSIS w 2009 r. poświęcił swój raport obecności *smart power* w relacjach USA-Chiny. Jednak zakres spraw ograniczono do kwestii energetycznych, klimatycznych oraz dialogu finansowego i gospodarczego³⁴. Nie były to precyzyjne badania nad chińską *smart power*, nie to zresztą było ich celem. Chiny wciąż były raczej bardziej kooperatywne niż asertywne. Po symbolicznym pokazie potęgi podczas Igrzysk Olimpijskich w Pekinie, ChRL nadal skupiała się przede wszystkim na modernizacji państwa. Problemy i wyzwania związane z reformą, a przede wszystkim niski udział konsumpcji wewnętrznej w Produkcie Krajowym Brutto (PKB) i rosące potrzeby

surowcowe skłaniały rządzących Chinami do kierowania się wciąż w stosunkach międzynarodowych zasadami pozostawionymi przez Deng Xiaopinga. W relacjach z największym konkurentem, Stanami Zjednoczonymi, dominowały sprawy ekonomiczne, a same USA zmagaly się wciąż ze skutkami globalnego kryzysu finansowego oraz interwencji militarnych w Iraku i Afganistanie.

Większa asertywność Chin pojawiła się przy okazji wzrostu napięć na tle sporów terytorialnych na Morzu Wschodniochińskim i Morzu Południowochińskim już w 2009 r. Latem 2012 r. w reakcji na stanowisko Stanów Zjednoczonych, iż polityka faktów dokonanych ChRL wobec wysp Spratly zagraża stabilności regionu, strona chińska wystosowała odpowiedź, w którym uznała to za „zły sygnał”. W użytej w tym celu formule „16 znaków” politykę USA oceniono, jako „wzniosłe hasła nie odzwierciedlające faktów” oraz „działania prowadzące do chaosu i braku pokojowego rozwiązania”. Była to najbardziej asertywna postawa Chin wobec Stanów Zjednoczonych po 1978 r. Zdecydowane stanowisko zaprezentowały Chiny również we wrześniu 2012 r. wobec Japonii, kiedy wzrosło napięcie wokół wysp Diaoyu/Senkaku³⁵.

Trudno jednoznacznie ocenić przyczyny tak mocnej repliki władz w Pekinie w tej kwestii i w danym momencie. Prawdopodobnie – jak prawie zawsze – przyczyn było kilka. Uznać można, że wśród zasadniczych powodów były: wzrost potencjałów Państwa Środka, chęć demonstracji swej pozycji w Azji Wschodniej (rok po tym, jak amerykańska sekretarz stanu Hillary Clinton ogłosiła kolejny zwrot USA w kierunku Pacyfiku), a także imponderabilia, jakimi są dla Chińczyków sprawy związane z integralnością terytorialną. Być może istotna była także nadchodząca zmiana przywództwa w Chinach.

W listopadzie 2012 r. Xi Jinping został sekretarzem generalnym KPCh, a w marcu 2013 r. – przewodniczącym ChRL. Chińska polityka zagraniczna w epoce rządów Xi Jinpinga zaczęła wykazywać w warstwie empirycznej większe zrównoważenie w stosowaniu strategii *soft* i *hard power*, chociaż w warstwie normatywnej dominują raczej odwołania do miękkiej siły.

W przemówieniu wygłoszonym 1 stycznia 2014 r. Xi Jinping ogłosił, że Chiny będą promowały „kulturowe” *soft power*. Jak powiedział: „Chiny powinny być przedstawiane jako cywilizowany kraj o bogatej historii, etnicznej jedności i kulturowej różnorodności, a także jako wschodnia potęga z dobrym rządem, rozwiniętą gospodarką, kwitnącą kulturą, jednością narodową oraz pięknymi górami i rzekami”³⁶. W listopadzie 2014 r. Xi stwierdził: „Powinniśmy zwiększyć chińskie *soft power*, poprzez dobrą chińską narrację i lepszy przekaz chińskiej wiadomości dla świata”³⁷. Komentując to ostatnie z wymienionych wystąpienie Rory Medcalf uznał, że jest to zapowiedź, iż w chińskiej

Kwieciński polityce zagranicznej będzie więcej dyplomacji, a mniej „surowej siły”³⁸.

Chiny konsekwentnie zwiększały nakłady i rozwijały strategię *soft power*. Liczba Instytutów Konfucjusza na świecie zwiększyła się z 322 w 2010 r. do ponad 480 na początku 2016 r., a liczba zagranicznych studentów wzrosła z 265 090 w 2010 r. do 377 054 w 2014 r.³⁹ W lipcu 2015 r. ChRL otrzymała organizację Zimowych Igrzysk Olimpijskich w 2022 r., które odbędą się w Pekinie – rok po rocznicy stulecia powstania KPCh i być może rok po ogłoszeniu osiągnięcia przez mieszkańców Chin statusu „społeczeństwa o ograniczonym dobrobycie”. Przed 70. jubileuszową sesją Zgromadzenia Ogólnego ONZ we wrześniu 2015 r. Xi Jinping przekazał na ręce Sekretarza Generalnego Ban Kin Moona *Zun Pokoju*, czyli ogromną antyczną wazę z brązu do wina. Co ważniejsze, w trakcie swego przemówienia na forum Zgromadzenia Ogólnego zapowiedział ustanowienie stałego kontyngentu wojskowego dla potrzeb misji *peacekeeping* ONZ w liczbie 8000 żołnierzy, przeznaczenie 100 milionów dolarów dla sił pokojowych Unii Afrykańskiej oraz miliarda dolarów dla Narodów Zjednoczonych na poczet „funduszu pokoju i rozwoju”⁴⁰.

Według Xie Tao fascynacja rządzących Chinami strategią *soft power* stała się wręcz obsesją⁴¹. Natomiast J. Nye wskazywał na słabości i ograniczenia chińskiej miękkiej siły. Sukces Igrzysk Olimpijskich w Pekinie przysłoniły zamieszki w Tybecie i Xinjiangu poprzedzające zawody, a powodzenie Expo w Szanghaju – aresztowanie laureata nagrody Nobla Liu Xiaobo i artysty Ai Weiweia⁴². Według Nye’a zasadniczymi ograniczeniami chińskiej *soft power* są nacjonalizm KPCh i brak udziału sektora prywatnego, przede wszystkim organizacji społecznych działających w ramach społeczeństwa obywatelskiego⁴³.

Wraz z rozwojem potęgi, Chiny mają coraz więcej interesów w wymiarze globalnym. Zwiększająca się asertywność ChRL w systemie międzynarodowym wiąże się ze wzrostem znaczenia *hard power* w chińskiej polityce. W marcu 2013 r. Xi Jinping w swym przemówieniu stwierdził, że Chiny powinny stać się „prawdziwą potęgą morską”⁴⁴. W kwietniu 2013 r. Xi wzywał chińską marynarkę wojenną, by była „gotowa do wysiłku”⁴⁵. Słowa te towarzyszyły rosnącym napięciom w regionie na tle sporów o archipelagi Spratly, wyspy Paracelskie i Diaoyu/Senkaku. Jednak wydaje się, że nie była to tylko retoryka. Opublikowana w maju 2015 r. „Strategia militarna Chin” wciąż zakłada zagrożenie jedynie „wojnami lokalnymi”, ale zwraca także uwagę na ochronę „praw i interesów na morzu”. Podkreśla także znaczenie dla Chin „interesów zamorskich” (pięciokrotnie) oraz zapowiada „ochronę otwartych mórz”⁴⁶.

Nie tylko warstwa normatywna świadczy o coraz większej wadze mórz i oceanów we współczesnej strategii ChRL. Można wciąż mówić o pewnym deficycie chińskiej potęgi w sferze militarnej, ale rozwój potencjału wojskowego ChRL odbywa się w sposób konsekwentny i systematyczny⁴⁷. Chińska Armia Ludowo-Wyzwoleńcza (ChAL-W) niezmiennie rozwija swe możliwości projekcji siły w różnych rejonach świata, zwracając szczególną uwagę na modernizację marynarki wojennej i lotnictwa. Od stycznia 2009 r. marynarka wojenna ChRL wysyła zadaniowe zespoły eskortowe (*Escort Task Group*) do wybrzeży Somalii, które mają chronić statki handlowe przed atakami pirackimi (rocznie przepływa tamtędy nawet 1500 chińskich statków). Od początku 2016 r. zadania konwojowe i patrolowe wypełniała już 21 taka grupa. Do 15 września 2015 r. marynarka konwojowała 6056 statków, 60 statkom chińskim i zagranicznym udzieliła pomocy oraz skontrolowała ponad 2500 podejrzanych łodzi⁴⁸.

Raya Koreh twierdzi, że postawa Chin w sporze z Japonią o wyspy na Morzu Wschodniochińskim w latach 2012-2014 jest dowodem na „*smart power* z chińskim charakterem”. Po aresztowaniu przez japońską straż przybrzeżną w końcu 2013 r. kapitana chińskiego trawlera, Chiny rozszerzyły w listopadzie 2013 r. ponad wyspy Diaoyu/Senkaku Strefę Identyfikacji Obrony Powietrznej (*Air Defense Identification Zone, ADIZ*). Jednak po spotkaniach Xi z Obamą i z Abe, do których doszło w listopadzie 2014 r. ChRL częściowo ograniczyły naruszenia strefy, zwłaszcza dla cywilnych statków powietrznych⁴⁹.

Najlepszym przykładem chińskiej strategii *smart power* jest dziś chyba inicjatywa „Jednego pasa i jednej drogi”, czyli „Nowego Jedwabnego Szlaku”, który ma być siecią połączeń komunikacyjnych lądowych i morskich między Chinami a (docelowo) Europą, przebiegających jednak także przez Azję Środkową i Południową, Bliski Wschód, czy Afrykę Wschodnią. Inicjatywa „Jednego pasa i jednej drogi” słusznie traktowana jest jako przede wszystkim przejaw strategii *soft power*. Budowa dróg szybkiej kolei i sieci autostrad, centrów logistycznych i przeładunkowych, portów i instalacji nadbrzeżnych ożywi inwestycję w krajach uczestniczących w programie, wpłynie na wzrost PKB uczestniczących w programie państw, a także na rozwój handlu. Z pewnością tym inwestycjom będzie towarzyszyło szereg projektów o charakterze kulturalnym i edukacyjnym, realizacja tego programu zwiększy także możliwości współpracy oraz rozwinie kooperatywną postawę Chin. Z drugiej jednak strony w inicjatywie „Jednego pasa i jednej drogi”, zwłaszcza w koncepcji szlaku morskiego zaczynają pojawiać się elementy *hard power*. W listopadzie 2015 r. ChRL i Dżibuti podpisały umowę o dziesięcioletniej dzierżawie terenów, na których powstanie centrum logistyczne ChAL-W⁵⁰. Dżibuti ma być zatem

Kwieciński częścią „Morskiego Jedwabnego Szlaku XXI wieku”, a jednocześnie służyć jako baza militarna wspierająca działania, prawdopodobnie przede wszystkim, chińskiej marynarki wojennej⁵¹. To na razie pojedynczy przypadek powiązania przewidywanej roli w inicjatywie *One Belt, One Road* i funkcji o charakterze militarnym. Jednak istotne wydaje się to, że tym razem, to nie chińska miękka siła towarzyszy „twardym celom polityki”, ale projekt będący przejawem *soft power* wykorzystywany jest dla potrzeb militarnych, do działań ze sfery *hard power*.

Wnioski

Chińskie *soft power* definiowane jest nieco inaczej, niż to pierwotnie miało miejsce w koncepcji J. Nye'a. Takie szersze ujęcie tej kwestii pojawia się zarówno w części amerykańskiej literatury, jak i w bardziej oficjalnych amerykańskich dokumentach. Dla strony chińskiej największe znaczenie wydaje się mieć dychotomiczne przeciwstawienie tego, co „cywilne” (*wen*) temu, co militarne (*wu*). Tak ujęta alternatywa *soft* i *hard power* wydaje się wyjaśniać różnice definicyjne.

Stosowanie strategii *soft power* umożliwiło Chinom zmianę wizerunku państwa. W latach dziewięćdziesiątych i jeszcze w pierwszej dekadzie XXI w. ChRL była postrzegana, jako kraj z opresyjnym reżimem politycznym. W połowie drugiej dekady, Państwo Środka oceniane jest przede wszystkim przez pryzmat swojego sukcesu gospodarczego.

Chiny w drugiej dekadzie XXI w. są bardziej świadome swojej potęgi. Są więc także bardziej asertywne niż jeszcze dziesięć lat temu. Zawsze były jednak stanowcze, kiedy – w chińskiej perspektywie – chodziło o jedność państwa i jego terytorialną integralność. Asertywna postawa ChRL kojarzyła się dotąd z kwestią Tajwanu. Obecnie obserwujemy równie twarde stanowisko wobec sporów terytorialnych na Morzu Wschodniochińskim i Morzu Południowochińskim.

Wzrost ekonomiczny ChRL w ostatnich trzydziestu pięciu latach zaowocował polepszeniem warunków życia chińskiego społeczeństwa oraz zwiększył zasoby państwa. Pozwala to na nie tylko kontynuację modernizacji i rozwój społeczny, ale także na częściową reorientację strategii międzynarodowej. Główne cele tej strategii pozostają jednak niezmiennie: budowa trwałego układu multipolarnego, a także podtrzymanie chińskiego wzrostu. Zmienia się tylko zakres dostępnych instrumentów użytecznych dla realizacji założonych celów.

Chiny są obecnie ważnym elementem globalnego systemu międzynarodowego, a ich zdanie jest istotne w rozwiązywaniu najważniejszych problemów współczesnego świata. Chińska dyplomacja jest

coraz bardziej skuteczna, a skala zaangażowania ChRL w systemie międzynarodowym systematycznie się zwiększa. Dzisiejsze Chiny bowiem, jako wzrastające supermocarstwo, mają znacznie więcej globalnych interesów niż dekadę temu. To wszystko wskazuje, że ich strategia w najbliższych latach może być w mniejszym stopniu *soft* niż dotychczas, a jeszcze bardziej *smart*.

Od «soft power»
do «smart power»
Chin

PRZYPISY

1. Por.: H. Morgenthau, *Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój*, Difin, Warszawa 2010, s. 47.
2. A.F.K. Organski, *World Politics*, Alfred A. Knopf, New York 1958, s. 163.
3. Por.: K. Waltz, *Theory of International Politics*, McGraw Hill, New York 1979, s. 192.
4. H. Morgenthau, op. cit., s. 50–51.
5. R. Aron, *Pokój i wojna między narodami (teoria)*, Centrum im. Adama Smitha, Warszawa 1995.
6. J. Nye, *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, New York 2004.
7. Ibidem, s. 33–73.
8. S. Huntington, „The Lonely Superpower”, *The Foreign Affairs*, nr 2/1999, s. 35–49, J. Nye, „Soft Power”, *The Foreign Policy*, nr 80/1990, s. 153–171.
9. J. Nye, *Soft Power. The Means to Success...*, op. cit. s. 8.
10. J. Nye, *Konflikty międzynarodowe. Wprowadzenie do teorii i historii*, Wydawnictwa Akademickie Profesjonalne, Warszawa 2009, s. 101.
11. J. Nye, „Soft Power”, op. cit., s. 164–167, J. Nye, *Soft Power. The Means to Success...*, op. cit. s. 15–25.
12. D. Mierzejewski, *Między pragmatyzmem a konfucjańską moralnością. Dezideologizacja retoryki chińskiej polityki zagranicznej w okresie reform*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013, s. 145–146. Nieco inne tłumaczenie, ale o znacząco odmiennej treści podają amerykańscy autorzy: „Obserwujcie rozwój trzeźwo, utrzymujcie naszą pozycję, wychodźcie na spotkania wyzwania spokojnie, ukrywajcie nasze możliwości i zyskujcie na czasie, pozostawajcie wolni od ambicji, nigdy nie sięgajcie po przywództwo [wśród pozostałych państw socjalistycznych].” R. Dellios, J. Ferguson, *Quest for Global Order. From Peaceful Rise to Harmonious World*, Lexington Books, Lanham 2013, s. 78.
13. Zob.: D. Mierzejewski, op. cit., s. 237–243.
14. J. Fairbank, *Historia Chin. Nowe spojrzenie*, Wydawnictwo Marabut, Gdańsk 1996, s. 100–101.
15. J. Fairbank, „A Preliminary Framework”, [w:] J. Fairbank [red.], *The Chinese World Order*, Harvard 1968, s. 13.
16. J. Wuthnow, „The Concept of Soft Power in China’s Strategic Discourse”, *Issues & Studies*, 2/2008, s. 22.
17. B. Glaser, M. Murphy, „Soft Power with Chinese Characteristics. The Ongoing Debate”, [w:] C. McGiffert [red.], *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States. Competition and Cooperation in the Developing World*, CSIS, Washington DC 2009.
18. J. Kurlantzick, *Charm Offensive. How China Soft Power Is Transforming the World*, Yale University Press, Yale 2013, s. 6.

19. Przykładem może być 2008 Report to Congress of the U.S.-China Economic and Security Review Commission, Washington 2008, http://origin.www.uscc.gov/sites/default/files/annual_reports/2008-Report-to-Congress_o.pdf, [dostęp: 17.01.2016 r.].
20. B. Glaser, M. Murphy, „Soft Power with Chinese Characteristics...”, op. cit., s. 13–18.
21. C. Hayden, *The Rhetoric of Soft Power. Public Diplomacy in Global Context*, Lexington Books, Plymouth 2012, s. 177.
22. Hu Jintao calls for enhancing “soft power” of Chinese culture, “Xinhua”, http://news.xinhuanet.com/english/2007-10/15/content_6883748.htm, [dostęp: 17.01.2016 r.].
23. Zob.: R. Kwieciński, „Dyplomacja i nie-dyplomacja. Instrumenty polityki zagranicznej ChRL na początku XXI w.”, *Pisma humanistyczne, WNS*, Uniwersytet Śląski, Katowice 2013, s. 25.
24. International Students in China, „Project Atlas China”, <http://www.iie.org/Services/Project-Atlas/China/International-Students-In-China>, [dostęp: 17.01.2016 r.].
25. J. Wardęga, *Chiński nacjonalizm. Rekonstruowanie narodu w Chińskiej Republice Ludowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014, s. 319.
26. A. Ziętek, *Soft Power Chińskiej Republiki Ludowej. «Soft Power z chińską specyfiką»*, *Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych*, 5/2010.
27. *Harmonious world: China's ancient philosophy for new int'l order* (2), „People Daily On-line”, <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90776/6275744.html>, [dostęp: 17.01.2016 r.].
28. J. Cook, „China soft Power in Africa”, [w:] C. McGiffert, *Chinese Soft Power...*, op. cit. s. 27–44.
29. J. Kurlantzick, op. cit., s. 6.
30. S. Nossel, „Smart Power”, *The Foreign Affairs*, 2/2004, s. 131–142.
31. J. Nye, *Soft Power. The Means to Success...*, op. cit. s. 32 i 147.
32. J. Nye, *The Future of Power*, Public Affairs, New York 2011.
33. R. Armitage, J. Nye, *CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America*, CSIS, Washington DC 2007, s. 7.
34. W. Cohen, M. Greenberg, *Smart Power in U.S.-China Relations*, CSIS, Washington DC 2009.
35. D. Mierzejewski, „Chińska wizja geopolityki Azji Wschodniej”, [w:] R. Ciastoń i in. [red.], *Azja Wschodnia jako nowe centrum globalnej polityki*, Raport Fundacji Amicus Europae, Warszawa 2013, s. 43
36. Xi: *China to promote cultural soft power*, “Xinhuanet”, http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-01/01/c_125941955.htm, [dostęp: 17.01.2016 r.].
37. *Xi eyes more enabling int'l environment for China's peaceful development*, “Xinhuanet”, http://news.xinhuanet.com/english/china/2014-11/30/c_133822694_4.htm, [dostęp: 17.01.2016 r.].
38. R. Medcalf, *Xi Jinping's speech: More diplomacy, less raw power*, „The Interpreter”, <http://www.lowyinterpreter.org/post/2014/12/01/Xi-Jinping-speech-More-diplomacy-less-raw-power.aspx>, [dostęp: 17.01.2016 r.].
39. Confucius Institute Worldwide, “UCLA Confucius Institute”, <http://www.confucius.ucla.edu/about-us/confucius-institutes-worldwide>, [dostęp: 17.01.2016 r.], International Students in China, op. cit.
40. J. Perlez, *China Surprises U.N, With \$100 Million and Thousands of Troops for Peacekeeping*, <http://www.nytimes.com/interactive/projects/cp/reporters-note->

- book/xi-jinping-visit/china-surprises-u-n-with-100-million-and-thousands-of-troops-for-peacekeeping, [dostęp: 17.01.2016 r.].
41. Xie Tao, *China's Soft Power Obsession*, „The Diplomat”, <http://thediplomat.com/2015/04/chinas-soft-power-obsession/>, [dostęp: 17.01.2016 r.].
  42. J. Nye, „Why China is Weak on Soft Power”, *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2012/01/18/opinion/why-china-is-weak-on-soft-power.html>, [dostęp: 18.01.2016 r.].
  43. J. Nye, *The Limits of Chinese Soft Power*, Project Syndicate, <http://www.project-syndicate.org/commentary/china-civil-society-nationalism-soft-power-by-joseph-s--nye-2015-07>, [dostęp: 18.01.2016 r.].
  44. Podaję za: Sukjoon Yoon, „Implications of Xi Jinping's 'True Maritime Power'”, *Naval War College Review*, Vol. 68 Issue 3, Summer 2015, s. 43
  45. T. Ng, „Xi Jinping calls on navy to be prepared for struggle”, *South China Morning Post*, <http://www.scmp.com/news/china/article/1212630/xi-jinping-calls-navy-be-prepared-struggle>, [dostęp: 17.01.2016 r.].
  46. „China's Military Strategy”, *People's Daily Online*, <http://en.people.cn/n/2015/0526/c90785-8897779.html>, [dostęp: 17.01.2016 r.].
  47. W 2014 r. oficjalny budżet ministerstwa miał wynieść 132 miliardów dolarów USA (808 miliardów juanów), czyli 12,2% więcej w porównaniu z poprzednim rokiem. Wzrost wydatków na obronę byłby więc wyższy niż zakładany wzrost PKB (7,5%). Zob.: „China defense budget to increase 12,2% in 2014”, *China Daily*, http://www.chinadaily.com.cn/china/2014npcandcppcc/2014-03/05/content_17323159.htm [dostęp: 18.01.2016 r.].
  48. *Briefing on Chinese PLA Navy's Missions*, <http://www.lessonsfrompiracy.net/files/2016/01/PLA-Navys-Escort-Mission.pdf>, [dostęp: 13.02.2016 r.].
  49. R. Koreh, „The Chinese Smart Power Strategy”, *Harvard Political Review*, <http://harvardpolitics.com/world/chinese-smart-power-strategy/>, [dostęp: 18.01.2016 r.].
  50. E. Whitman, „China to Open First Military Base In Africa, Signs Deal With Djibouti, US General Says”, *International Business Time*, <http://www.ibtimes.com/china-open-first-military-base-africa-signs-deal-djibouti-us-general-says-2197965>, [dostęp: 13.02.2016 r.].
  51. Zob.: R. Edens, „China's Naval Plans for Djibouti: A Road, a Belt, or a String of Pearls?”, *The Diplomat*, <http://thediplomat.com/2015/05/chinas-naval-plans-for-djibouti-a-road-a-belt-or-a-string-of-pearls/>, [dostęp: 13.02.2016 r.], A. Hartman, „Chinese naval base for Walvis Bay”, *The Namibian*, <http://www.namibian.com.na/index.php?id=130693&page=archive-read>, [dostęp: 13.02.2016 r.].

Od «soft power»
do «smart power»
Chin